

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2018»
XIII Халықаралық ғылыми конференциясы

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

XIII Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2018»

The XIII International Scientific Conference
for Students and Young Scientists
«SCIENCE AND EDUCATION - 2018»

12th April 2018, Astana

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2018»
атты XIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2018»**

**PROCEEDINGS
of the XIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2018»**

2018 жыл 12 сәуір

Астана

УДК 378

ББК 74.58

Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2018» атты студенттер мен жас ғалымдардың XIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2018» = The XIII International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2018». – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2018. – 7513 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-997-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 378

ББК 74.58

ISBN 978-9965-31-997-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2018

3. Едилкызы О. А. Портфель активов как источник банковской доходности // Молодой ученый. — 2016. — №11. — С. 723-725.
4. Қазақстан Ұлттық банкі ресми интернет ресурсі // htt

ОӘЖ 336.025

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚАРЖЫ-НЕСИЕ ЖҮЙЕСІН ЖАҒАНДАНДЫРУДА ЭЛЕКТРОНДЫҚ САУДАНЫҢ РӨЛІ

Тағабай Бекболат Талғатұлы
tagabai.bekbolat@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті
Экономика факультеті, Қаржы мамандығының 3-курс студенті, Астана қ., Қазақстан.
Ғылыми жетекші— Хамитхан Н.

«Біз цифрлық технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендетуге тиіспіз. Бұл – маңызды кешенді міндет», - деп мақала кіріспесін ел басы сөзімен бастағанды жөн көрдім. Жалпы алғанда цифрлы мемлекет болу біздің мемлекетіміздің экономикалық дамуында үлкен маңызды орын алады.

Бағдарламаның басты мақсаты: «Цифрлық экожүйенің қарқынды дамуы арқылы Қазақстан халқының өмір сүру сапасын және экономикасының бәсекеге қабілеттілігін арттыру», - болып табылады деп ел басы өз жолдауында айтқан болатын. Бұл мақсатқа жетуде ҚР қаржы-несие жүйесін жаһандандыруда Қазақстанның цифрландыру жағдайы үлкен орын алады.

Жалпы цифрлық өзгерістер түріндегі қаржылық қызмет көрсету саласындағы жаңа технологиялар банк саласының ауқымы мен тиімділігін көтеруге, қаржылық қызмет көрсету сұранысын кеңейтуге, ақшасыз төлем жүргізу үлесін көбейтуге, көлеңкелі экономика көлемін азайтуға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының қаржылық секторы мемлекет экономикасының әлсіз жағының бірі болып табылады: бәсекеге қабілетті мемлекеттер арасындағы жалпы рейтингте Қазақстан 42-ші орында тұрса, қаржылық нарығының дамуы бойынша – 91-ші орында (2015-2016 ж. Әлемдік экономикалық форум индексіне сәйкес)[1]. Сондықтан қаржылық сектордың төменгі рейтингі экономиканың жалпы артта қалуының себебі болады, және әлемнің аса дамыған 30 мемлекетінің қатарына ену мақсатына жетуге кедергі болады.

Цифрлық қаржылық инфрақұрылымның дамуының екі тоғыспалы негізгі бағыты бар, олар – түрленуі басқа бағыттар бойынша табысты қызметке қажетті деректерді басқару инфрақұрылымы және төлемдердің экожүйесі.

Деректерді басқару инфрақұрылымын жақсарту қатысушы тараптардың барлығына ашық интерфейс арқылы тең қолжетімділік, сонымен қатар деректердің шығу тегінің нақты құрылымын анықтауға және ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Бұл инфрақұрылым мемлекеттік органдардың жүйелерінен және Кредит бюросынан қаржылық ақпарат алады. Деректерді пайдаланушылар өз бизнестерінің тиімділігін арттырып, жаңа қызмет түрлерін әзірлеп, енгізе алады.

Төлемдік экожүйені, оның ішінде шағын төлемдер жүйесін дамыту ақшасыз төлемдердің көлемін арттыруға, банкоматтарды біріктіру бағдарламаларын құруға, дәл қазіргі уақыт режимінде төлемдер жүргізуді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Заманауи төлем технологиялары, оның ішінде электрондық шот ұсыну және электрондық билеттер сату, пайдаланушылар тарапынан қаражатты аударудың тиімді әдістерін қолдану арқылы төлемдер жасау пайда болады.

Мобильді экожүйені құру тәуекелді бағалауды жақсарту үшін деректердің заманауи инфрақұрылымын құруға, P2P кредиттеу және төлемнің әртүрлі тәсілдерімен мобильді кошелек құруға мүмкіндік береді. Бұл экожүйе клиенттерге таңдаулы және тиімді

ұсыныстарды тез іздеп табуға көмектеседі. Қаржыларды басқарудың мысалы, автоматты түрде бюджеттеу, жеке жай-күйін жақсарту мәселесі бойынша онлайн-кеңес бере отырып, нарықта капиталды инвестициялау сияқты әртүрлі құралдарының болуы жиналған ақшаларын көбейтіп, тұрғындардың әл-ауқатын жақсартуды қамтамасыз етеді.

Жаңа технологиялар қаржыландырудың тиімді баламалы нұсқалары мен ақшасыз төлемдер тәсілдерін пайдалану арқылы шағын және ірі бизнес өсімінің қарқынды артуына мүмкіндік жасайды. Екінші деңгейлі банктер деректер нарығының негізінде кредиттеудің инновациялық жүйелерінің дамуы есебінен кредиттер бойынша пайыздық мөлшерлемелерін азайта алады.

Басым қызмет бағыттарының бірі жаңа қаржы технологияларды дамыту болып табылатын «Астана» халықаралық қаржы орталығын құру маңызды көрініс болып табылады. Ол жеңілдікті салық режимі және тәуелсіз қаржы соты бар ағылшын құқығы қағидасында негізделетін болады.

Таяудағы 5 жылда қаржы технологиялар саласы қаржы қызметтерінің әлемдік нарығын едәуір өзгертеді. АХҚО заманауи, жаңа технологиялық, биржалық инфрақұрылым, зертханаларды дамыту және өз қызметтерін қаржы орталығында жүзеге асыратын ірі қаржы және технологиялық компаниялармен тығыз ынтымақтастығының есебінен қаржы технологиялар саласындағы жобалардың тартылу орталығы болады.

Қаржылық сектор мемлекеттің экономикасының көптеген секторлары мен салаларына әсер етеді және Қазақстанның дамуының маңызды факторы болып табылады. 2016 жылғы 20 маусымда Директорлар Кеңесімен бекітілген Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінің ақпараттық технологияларының 2015-2020 жылдарға даму стратегиясы аясында Ұлттық Банк пен екінші деңгейлі банктер тарапынан заманауи инновациялық технологияларды дер кезінде енгізу қойылған мақсаттарға жетуге, әлемдік экономикаға жаһандануды қарқындатуға мүмкіндік береді және тұрғындардың әл-ауқатының тұрақты өсуін қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар қазіргі таңда электрондық сауданың дамуы Қазақстанның цифрлы мемлекетке айналуына үлкен әсерін тигізуде.

Электрондық сауда электрондық сауда қатысушылары арасында электрондық байланыс құралдарын қолданумен тауарларды сату-сатып алу туралы келісім (шарт) негізінде сауда келісімін жасасу жолымен жүзеге асырылады.

Ұялы телефонның жаппай тарауы, оптикалық-талшықты желілердің қызметінің енуі тұрғындар арасында Интернетке қолжетімділік деңгейін әжептәуір жоғарлатты. Жаңа қосымшалар, платформалар мен қызметтер электрондық нарыққа шығу кедергілерін төмендетеді. Жетілдірілген төлем шешімдері мен пошталық-курьерлік жеткізілімдердің дамуы кәсіпорындар үшін де, тұтынушылар үшін де электрондық сауда мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Электрондық сауда саласындағы НҚА-дің оперативті өзгеруі электрондық сауда қатысушылары арасындағы сенімді күшейтеді. Осы бағыттардың бірінің артта қалуы бүкіл саланың дамуына кедергі келтіреді.

Бүгінгі күнде Қазақстандағы электрондық сауда нарығы Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрінің мәлімдемесі аясында 2015 жылғы 25 қарашадағы № 720 бұйрығымен бекітілген Электрондық сауданы жүзеге асыру қағидаларымен реттеледі. Қазақстанда электрондық сауда процесінде жасалған мәмілелер де дәстүрлі мәмілелерді реттейтін құжаттармен реттелетінін ескере кеткен жөн.

Электрондық сауданың дамуына қатысты жақындағы оқиғаның бірі Президенттің төлемдік қызмет тұтынушыларының қызығушылығын қорғауға бағытталған Қазақстан Республикасының «Төлемдер мен төлем жүйелері туралы» Заң жобасына қол қоюы болды.

Тауарлардың жеткізілуіне қатысты айтатын болсақ, бүгінгі күні халықаралық стандарттың ішкі логистикасы және осы нарықта бәсекенің болуы ірі қалаларда кездеседі. Әсіресе Қазақстанның шеткі аймақтарында сапалы логистика қызметі жетіспейді.

Қазақстандағы электрондық сауда нарығы келесі көрсеткіштермен сипатталады: 2014 жылы Интернет арқылы жекелеген сауда көлемі 41,3 млрд. теңгені немесе жалпы жекелеген сауда көлемінің 0,7% құрады [2]; 2015 жылы Интернет арқылы жекелеген сауда көлемі 50,9 млрд. теңгені немесе жалпы жекелеген сауда көлемінің 0,8% құрады [3]; 2016 жылы Интернет арқылы жекелеген сауда көлемі 78,5 млрд. теңгені немесе жалпы жекелеген сауда көлемінің 0,98% құрады [4].

Электрондық сауда осы заманғы әлемдік экономиканың ажырамас бөлігі болды. Әлемдегі тұтынушылардың көп бөлігі қазіргі күні Интернет арқылы тауар сатып алады, ал сауда ұйымдары қалай болғанда да өздерінің кәсіпкерлік қызметтерін жүзеге асыруда осы желінің мүмкіндіктерін пайдаланады. The Boston Consulting Group деректері бойынша БРИКС мемлекеттерінің арасында жалпы жекелеген сауда көлеміндегі электрондық сауда үлесі бойынша жетекші ел Қытай болып табылады – 8,4% [5]. Ресейде онлайн-жекелеген сауда үлесі 3,3% құрайды [6].

Қазақстандағы жалпы жекелеген сауда көлеміндегі электрондық сауда үлесінің төмен деңгейі поштаны мерзімінде кепілді жеткізудегі, төлем құралдарының қолжетімділігі және электрондық сауданың қағидалармен бекітілуіндегі мәселелердің болуы нәтижесінен болып отыр.

Алыстағы елді мекендерге тауарларды жеткізу қымбатқа түседі және мерзімі бойынша қолайсыз болады. Сонымен қатар, пошталық жөнелтулердің жоғалып кету жағдайы кездеседі. Осы фактілер Қазақстандағы электрондық сауданың дамуына кері әсерін тигізеді.

Осыған байланысты бүгінгі күні ірі интернет-дүкендер жеткізілімдерді өз күштерімен жүзеге асырады немесе сервис деңгейін дамытып, электрондық сауда өкілдеріне сенімділікті арттыру мақсатында өздерінің курьерлік қызметтерін ұйымдастырады. Дегенмен, интернет-дүкендердің курьерлік қызметтері тек қала тұрғындарына қызмет көрсетуге бағытталған, сондықтан да ауылдық жерлердегі сапалы сервис туралы айту қиын. Осыған орай, Шеттегі аймақтардағы көлік-логистикалық инфрақұрылымды дамыту бағдарламасы тауарларды жеткізу сервисінің деңгейін көтеруге мүмкіндік береді.

Сонымен бірге тауарлар мен қызметтер үшін төлем жасау бойынша заманауи құралдардың болмауы да Қазақстандағы электрондық сауданың дамуына кері әсерін тигізеді. Тауарлар үшін төлемдердің көп бөлігі қолма-қол төлемдер арқылы жүргізіледі, бұл ақшасыз төлемдердің сенімді тәсілдерінің болмауының дәлелі. Тауарлар мен қызметтер үшін төлем жасаудың заманауи құралдарын енгізу электрондық сауданың дамуына оң әсерін тигізеді.

Әлеуметтік-саяси кедергілерге әлемдік тәжірибе мен өзіндік тәжірибені ескерсек, электрондық сауда саласында Интернет арқылы саудагерлер мен тұтынушылар арасындағы сенімділікті арттыратын сапалы және нәтижелі қызмет ететін НҚА болмауы жатады. Бағдарлама аясында электрондық сауданы дамытуға қатысты нормативтік-құқықтық негізді жетілдіру бойынша іс-шаралар қарастырылған.

Жоғарыда көрсетілген іс-шаралардың жүзеге асуы шағын және ірі бизнестің болашақ дамуының кепілі және заманауи дамыған заманның құрамдас бөлігі болатын, Қазақстандағы электрондық сауданың дамуының маңызды факторлары болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. <http://reports.weforum.org>
2. ҚР ҰЭМ Статистика комитеті. «Қазақстан Республикасындағы 2014 жылғы электрондық сауда туралы» бюллетені
3. ҚР ҰЭМ Статистика комитеті. «Қазақстан Республикасындағы 2015 жылғы электрондық сауда туралы» бюллетені
4. ҚР ҰЭМ Статистика комитеті. «Қазақстан Республикасындағы 2016 жылғы электрондық сауда туралы» бюллетені
5. BCG баяндамасы «Россия Онлайн? Догнать нельзя отстать». 2016 жылғы маусым.
6. BCG баяндамасы «Россия Онлайн? Догнать нельзя отстать». 2016 жылғы маусым.